অধ্যায় ৫ ঃ শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতাত ব্যক্তিত্ব বিকাশ

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য

৫.২ পৰিচয়

৫.৩ গ্রন্থ পৰিচয়

৫.৪ ব্যক্তিত্বৰ ধাৰণা আৰু সংজ্ঞা

৫.৫ ব্যক্তিৰ শব্দৰ তাৎপর্য্য

৫.৬ ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা দিশসমূহ

৫.৭ ব্যক্তিত্ব বিকাশত গীতাৰ ভূমিকা

৫.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৫.৯ অধিক জানিবলৈ

৫.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৫.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতাৰ চমু পৰিচয় জানিব পাৰিব
- ব্যক্তিত্বৰ ধাৰণা আৰু সংজ্ঞাৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব পাৰিব
- ব্যক্তিত্ব শব্দৰ তাৎপর্য্য জানিব পাৰিব
- ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা দিশসমূহ জানিব পাৰিব
- ব্যক্তিত্ব বিকাশত গীতাৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব পাৰিব।

৫.২ পৰিচয়

ব্যক্তিত্ব হৈছে এক জটিল ধাৰণা। এজন মানুহৰ শৰীৰৰ গঠন, আচৰণ প্রকৃতি, বিভিন্ন দিশত থকা প্রৱণতা, আগ্রহ, মনোভাৱ, বৌদ্ধিক সামর্থ আদি বিভিন্ন লক্ষণসমূহ একত্রিত হোৱা ধাৰণাটোৱেই হৈছে ব্যক্তিত্ব। ব্যক্তিত্ব হৈছে মানুহৰ অপৰিহার্য আৰু পৃথকতা সূচক বৈশিষ্ট্য। জন্মৰ সময়তে কোনো ব্যক্তিয়ে ব্যক্তিত্ব লৈ জন্মগ্রহণ নকৰে। ব্যক্তিৰ বহুমুখী প্রচেষ্টা তথা পৰিবেশৰ বিভিন্ন শক্তিৰ মাজত সংঘটিত হোৱা ক্রিয়া-প্রতিক্রিয়াৰ পৰাই ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঢ় লৈ উঠে। ব্যক্তিত্বৰ বিকাশত প্রধানকৈ শাৰীৰিক তথা মানসিক প্রক্রিয়াই সহায় কৰে যদিও ইয়াৰ লগত অন্যান্য আনুষঙ্গিক প্রক্রিয়া কিছুমানো জড়িত হৈ থাকে। শাৰীৰিক তথা মানসিক বিকাশৰ বিভিন্ন স্তৰ বিলাকৰ মাজত সমন্বয় ঘটি ঘটি ব্যক্তিত্ব বিকাশ হ'বলৈ ধৰে।

শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতা নামৰ অমূল্য গ্ৰন্থখনত সমগ্ৰ ভাৰতীয় দৰ্শন তথা আদৰ্শৰ প্ৰতিচ্ছবি পোৱা যায়। যুদ্ধক্ষেত্ৰত বিপৰীত পক্ষত পূজনীয় লোকসকলক দেখি হতাশাগ্ৰস্ত হৈ পৰা অৰ্জুনক যুদ্ধৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰাবলৈ ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনৰ বাবে যি অমৃতময় বাণী উচ্চাৰণ কৰিলে সেই বাণীয়ে যুগ যুগ ধৰি মানুহৰ মনত উত্থাপিত হোৱা প্ৰশ্নৰ সমাধান হিচাপে ৰৈ গ'ল। বিভিন্ন প্ৰশ্নৰ সমাধানৰ লগতে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব কেনেদৰে বিকাশপ্ৰাপ্ত হয় তাৰো সমাধান এই অমূল্য গ্ৰন্থখনতে নিহিত হৈ আছে। আলোচ্য অধ্যায়টিত আপুনি ব্যক্তিত্ব শব্দৰ তাৎপৰ্য, ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা বিভিন্ন দিশ তথা ব্যক্তিত্ব বিকাশত গীতাৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

৫.৩ গ্ৰন্থ পৰিচয়

গ্ৰন্থ পৰিচয় বুলি কওঁতে ইয়াত শ্ৰীমদ্ভগৱদ্‌গীতাৰ কথা কোৱা হৈছে। শ্ৰীমদ্ভগৱদ্‌গীতাক চমুকৈ গীতা বুলি কোৱা হয়। প্ৰকৃততে গীতাৰ সম্পূৰ্ণ নাম শ্ৰীমদ্ভগৱদ্‌গীতোপৰিষদ। গীতা কোনো ধৰ্মগ্ৰন্থ নহয়। বেদ, পুৰাণ, ঈশ্বৰবাদ, সাংখ্য, যোগদৰ্শনৰ প্ৰতিপাদ্য বিষয়সমূহ সুসংহত ৰূপত গীতাত প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়।

গীতাক মহাভাৰতৰ অংশ বুলি কোৱা হয়। ইয়াত ১৮ টা অধ্যায়, ৭০০ টা শ্লোক আছে। মহাভাৰতৰ ভীষ্মপৰ্বৰ ১৮ টা পৰিচ্ছেদেই (২৩-৪০) হ'ল গীতাৰ ১৮ টা অধ্যায়। গীতা কৃষ্ণ আৰু অৰ্জুনৰ কথোপকথন। যুদ্ধ কৰিবলৈ অৰ্জুনক উদ্বুদ্ধ কৰাৰ উদ্দেশ্য শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনক বিভিন্ন বুজনি তথা উপদেশ দিছিল। শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি অৰ্জুনৰ বিভিন্ন প্ৰশ্ন, শ্ৰীকৃষ্ণৰ উত্তৰ, সঞ্জয়ৰ প্ৰতি ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰশ্ন, সঞ্জয়ৰ উত্তৰ এনেদৰে প্ৰশ্নোত্তৰৰ মাজেদি গীতাৰ বিষয়বস্তুৰ সমাপ্তি ঘটিছে। এনেধৰণে মানৱজাতিৰ সকলোপ্ৰকাৰৰ সমস্যাৰ সমাধান গীতাত প্ৰতিফলিত হৈছে। গীতাত আধ্যাত্মিক সত্য প্ৰতিফলিত হৈছে। এই আধ্যাত্মিক সত্যক উপলব্ধি কৰিব বিচৰা ব্যক্তিয়ে কঠোৰ সাধনা কৰিবই লাগিব। গুৰু শিষ্যৰ একাত্মবোধো ইয়াত প্ৰতিফলিত হৈছে। তদুপৰি গীতাৰ আসক্তিশূণ্য কৰ্মযোগে যুগে যুগে বহুতো ব্যক্তিক আকৰ্ষিত কৰি আহিছে।

গীতাৰ ৰচনাকাল সম্পৰ্কে বিভিন্ন মত পোৱা যায়। কিছুমানৰ মতে খৃঃপূঃ ২ য় শতিকা, কিছুমানৰ মতে খ্ৰীষ্টাব্দ ২ য় শতিকা। অৱশ্যে পণ্ডিত ডঃ ৰাধাকৃষ্ণণৰ মত উল্লেখযোগ্য। তেখেতৰ মতে খৃঃ পূঃ ৫ম শতিকাত গীতাশাস্ত্ৰ ৰচিত হৈছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত হয়তো দুই এটা বচন সংযোজিত হ'ব পাৰে।

৫.৪ ব্যক্তিত্বৰ ধাৰণা আৰু সংজ্ঞা

মানৱ জীৱনৰ এক অন্যতম বৈশিষ্ট্য হ'ল ব্যক্তিত্ব। এই ব্যক্তিত্বৰ ধাৰণা বৰ্ণনা কৰাটো দেখাত সহজ যেন লাগিলেও ইয়াৰ সম্যক ব্যাখ্যা দাঙি ধৰাতো সহজ নহয়। দুজন মানুহ দেখাই-শুনাই, শিক্ষা-দীক্ষাই একে হ'লেও কিন্তু তেওঁলোকৰ ব্যক্তিত্ব একে নহয়। ভিন্ ভিন্ মানুহৰ মানসিক স্থিতি, চিন্তাধাৰা, ব্যৱহাৰ আদি ভিন্ ভিন্ হোৱাৰ মূলতে হ'ল ভিন্ ভিন্ ব্যক্তিৰ বিভিন্ন

ব্যক্তিত্ব। ব্যক্তিত্ব হ'ল মানুহৰ অন্তঃকৰণৰ অভিব্যক্তি। এই অন্তঃকৰণৰ অভিব্যক্তি অন্য এগৰাকী ব্যক্তিৰ ওচৰতে প্রকট হয়। তেনেদৰে এগৰাকী ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব অন্য এগৰাকী ব্যক্তিয়ে অনুমান কৰি ল'ব পাৰে। অর্থাৎ ব্যক্তিৰ আন্তৰিক গুণ আৰু শাৰীৰিক চাল-চলন ব্যক্তিত্ব হিচাপে প্রকট হয়। ব্যক্তিৰ অন্তঃকৰণ যিমান শুদ্ধ হয়, ভাৱধাৰা যিমান নির্মল হয় আৰু বিচাৰ বিবেচনা যিমান উচ্চস্তৰীয় হয়, সিমানেই সেই ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব আকর্ষণীয় আৰু সুন্দৰ হয়। দৰাচলতে সুদৃঢ় চাৰিত্রিক বৈশিষ্ট্য, পৰিপক্ক চিন্তাধাৰা, আদিৰ ওপৰত আধাৰ কৰি এগৰাকী ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব নিৰূপণ কৰিব পাৰি। কেৱল বাহ্যিক আকৃতি, চালচলনৰ জৰিয়তে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব নিৰূপণ কৰা নাযায়। ব্যক্তিত্ব অবিহনে সমাজত প্রতিষ্ঠা লাভ কৰাটো কষ্টকৰ কাম। সেয়েহে শৈশৱ কালৰেপৰাই যে শিশুৰ সুস্থ ব্যক্তিত্ব গঢ় লৈ উঠিব পাৰে তাৰ বাবে পিতৃ-মাতৃ, অভিভাৱক, শিক্ষাগুৰু আদি সতর্ক হ'ব লাগে।

ব্যক্তিত্বৰ এক নির্ভুল তথা সুনির্দিষ্ট সংজ্ঞা দিয়াটো কঠিন। লৌকিক বা সর্বসাধাৰণ মানুহৰ দৃষ্টিকোণৰপৰা উপলব্ধি কৰা ব্যক্তিত্বৰ যি সংজ্ঞা সেই সংজ্ঞা মনোবৈজ্ঞানিকসকলে দিয়া সংজ্ঞাৰ পৰা পৃথক। যি গৰাকী ব্যক্তিয়ে কথা-বতৰা, চাল-চলনৰ দ্বাৰা আনক আকর্ষণ কৰিব পাৰে, তেৱেঁই ব্যক্তিত্বসম্পন্ন ব্যক্তি বুলি সাধাৰণ মানুহে ভাবে। কিন্তু মনোবৈজ্ঞানিক দৃষ্টিকোণৰপৰা চালে সেয়া ভুল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। লৌকিক দৃষ্টিত প্রত্যেকৰে ব্যক্তিত্ব আছে, লাগিলে যেনেকুৱা ধৰণৰে নহওক কিয়। কেম্ব্রিজ অভিধান মতে, "আপুনি যেনেধৰণৰ ব্যক্তি, তেনেধৰণৰে আপোনাৰ ব্যক্তিত্ব, এই ব্যক্তিত্ব আপোনাৰ আচৰণ, সংবেদনশীলতা তথা আচৰণৰ মাধ্যমেৰে প্রকাশিত হয়।" লংমেন অভিধানৰ মতে 'এগৰাকী ব্যক্তিৰ স্বভাৱ আৰু চৰিত্রই হ'ল তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব।" আনহাতে বহুতো মনোবৈজ্ঞানিকে ব্যক্তিত্ব সম্পর্কে বিভিন্ন সংজ্ঞা দাঙি ধৰিছে। উডৱর্থৰ মতে, 'ব্যক্তিত্ব হ'ল ব্যক্তিৰ আচৰণৰ সামগ্রিক প্রকৃতি।' অলপর্টৰ অভিমত হ'ল— 'ব্যক্তিত্ব হ'ল মানুহৰ অন্তঃস্থিত দৈহিক, মানসিক তন্দ্রৰ সেই গতিময় সংগঠন, যিয়ে পৰিবেশৰ লগত তাৰ অভিনৱ উপযোজন নির্ধাৰণ কৰে' এনেধৰণৰ অসংখ্য সংজ্ঞা আছে, যাৰ দ্বাৰা সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি ব্যক্তিত্ব হ'ল এক জটিল ধাৰণা।

৫.৫ 'ব্যক্তিত্ব'ৰ তাৎপর্য

'ব্যক্তি' পদৰ ভাৱবাচক বুজোৱা শব্দটোৱেই হ'ল 'ব্যক্তিত্ব'। 'অঞ্জ্' ধাতুৰ লগত 'বি' উপসর্গ আৰু 'ক্তিন্' প্রত্যয় যোগ কৰি 'ব্যক্তি' শব্দটো পাব পাৰি। 'ব্যক্তি' শব্দটো সাধাৰণতে 'অভিব্যক্তি', 'প্রকাশ', 'সুস্পষ্ট', 'প্রত্যক্ষ', 'বিশেষভাৱে আত্মপ্রকাশ' 'ব্যক্তিত্ব' ইত্যাদি অর্থত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। সংস্কৃত সাহিত্যত 'ব্যক্তি' শব্দ ব্যৱহাৰ হোৱা কিছুমান ব্যাক্যাংশৰ জৰিয়তে ইয়াৰ অর্থ সম্পর্কে সুস্পষ্ট ধাৰণা কৰিব পাৰি ঃ

১) **তং সন্ত** ঃ শ্রোতুমর্হতি সদসদব্যক্তিহেতৱঃ (ৰঘুবংশ-১.১০)। ইয়াত 'ব্যক্তি' শব্দ পার্থক্যজ্ঞান অর্থাৎ ভাল-বেয়াৰ পার্থক্য বুজি পোৱা অর্থত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

২) **সন্তানস্তনুভাৱনষ্টসলিলা ব্যক্তিং ভজন্ত্যাপগা ঃ** (অভিজ্ঞানশকুন্তলম্-৭.৮)। ইয়াত ব্যক্তি শব্দই দৃষ্টিগোচৰ বা স্পষ্ট ৰূপ বুজাইছে।

৩) **ন হি তে ভগৱন্ ব্যক্তিং বিদুর্দেৱা ন দানৱা ঃ** (গীতা—১০.১৪)। ইয়াত 'ব্যক্তি' শব্দই 'প্ৰকৃত স্বৰূপ' বুজাইছে।

৪) **অব্যক্তাদ্ব্যক্তয় ঃ সর্বাঃ প্রভৱন্ত্যাহৱাগমে ঃ** (গীতা-৮.১৮)। ইয়াত 'ব্যক্তিত্ব', 'পৃথকত্ব', 'স্বাতন্ত্র্য' আদি বুজাইছে।

অৱশ্যে মনোবৈজ্ঞানিকসকলৰ দৃষ্টিত 'ব্যক্তিত্ব'ৰ সংজ্ঞা বেলেগ।

এই অধ্যায়ত ব্যক্তিত্ব শব্দৰ লগত 'বিকাশ' শব্দটো জড়িত হৈ আছে। 'কস্' ধাতুৰ লগত 'বি' উপসৰ্গ আৰু 'ঘঞ্' প্ৰত্যয় যোগ হৈ 'বিকসনম্' পদটো সিদ্ধ হৈছে। 'বিকসনম্' পদৰ অৰ্থ হ'ল বৃদ্ধি অৰ্থাৎ ব্যাপ্তি বা বিস্তৃতি, দীপ্ত, মঙ্গলজনক আদি। এই অৰ্থ কেইটাৰ আধাৰত ইয়াকে ধাৰণা কৰি ল'ব পাৰি যে 'ব্যক্তিত্ব বিকসনম্' শব্দটোৱে এগৰাকী ব্যক্তিৰ প্ৰকৃত স্বভাৱ হ'ল শুদ্ধ আৰু মানবিশিষ্ট। আনহাতে ব্যক্তিত্ব বিকাশৰ বাবে এগৰাকী ব্যক্তিয়ে যিবোৰ পথ গ্ৰহণ কৰি অগ্ৰসৰ হয় সেই পথ আগবঢ়াটো দৰাচলতে ব্যক্তিগৰাকীয়ে এক নিৰ্দিষ্ট কৰ্মৰ দায়িত্বহে বহন কৰে। এইখিনিতে উল্লেখ কৰা ভাল হ'ব যে কিছুমান ব্যক্তিয়ে জন্মগতভাৱে ব্যক্তিত্ব বিকসনৰ উপাদান লাভ কৰে, কিছুমানে স্বয়ংসিদ্ধ ভাৱে লাভ কৰে, আন কিছুমানে আকৌ সৎ ব্যক্তিৰ সান্নিধ্যত সেই উপাদানসমূহ আয়ত্ব কৰে।

জানি থোৱা ভাল

মনোবৈজ্ঞানিক দৃষ্টিত ব্যক্তিত্বৰ কিছুমান বৈশিষ্ট্য ঃ

১) ব্যক্তিত্ব হৈছে ব্যক্তিয়ে জৈৱিক বা জন্মসূত্ৰে আহৰণ কৰা দৈহিক-মানসিক গুণ, যিবোৰ ব্যক্তিৰ নিজ পৰিৱেশৰ অনুকূল-প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিত সমাযোজন কৰাৰ ফলস্বৰূপে এক সুসংগঠিত ৰূপত স্থায়ীভাৱে গঢ় লৈ উঠে।

২) ব্যক্তিত্ব গতিশীলহে, স্থিৰ বা অপৰিৱৰ্তনীয় নহয়।

৩) ব্যক্তিত্ব হৈছে এজন ব্যক্তিৰ নিজস্বতাৰ পৰিচায়ক। অৰ্থাৎ এজন ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্বই তেওঁক আন এজনৰ পৰা পৃথক কৰে।

৪) সামাজিক পৰিৱেশ তথা সমাজৰ ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আৰু ভাৱ-আদৰ্শই ব্যক্তিসত্তাৰ বিকাশ বা ব্যক্তিত্ব গঢ়ি তোলাত সহায় কৰে।

৫) ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব বিকাশত অচেতন মনে এক নিৰ্ণায়ক ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে।

৬) এজন লোকৰ ব্যক্তিত্ব তেওঁৰ ক্ৰিয়া আচৰণৰ যোগেদিহে প্ৰকাশ পায়। সেয়েহে ক'ব পাৰি যে ব্যক্তিয়ে যি কৰে, সেয়ে তেওঁৰ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ আৰু প্ৰকাশ।

৫.৬ ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা দিশসমূহ

প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে যেতিয়া জন্মলাভ কৰে তেতিয়া তেওঁৰ ভিতৰত কিছু সম্ভাৱনা অথবা সামৰ্থ্য অন্তনিৰ্হিত হৈ থাকে। সামাজিক পৰিৱেশ যদি অনুকুল হয়, তেতিয়া তেনে পৰিৱেশত ব্যক্তিৰ জন্মগত সম্ভাৱনা, সামৰ্থ্য আদি পৰিস্ফুট হৈ সুস্থ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ হয়। আনহাতে অনুকুল পৰিবেশ নহ'লে ইয়াৰ বিপৰীত প্ৰতিচ্ছবি প্ৰতিফলিত হোৱা দেখা যায়। এইবোৰৰ উপৰিও অন্যান্য আনুষঙ্গিক বিষয়বস্তু কিছুমান অৰ্থাৎ গ্ৰন্থ, কথাছবি, বন্ধু-বান্ধৱ, শিক্ষা আদিয়েও ব্যক্তিত্ব গঠনত পৰস্পৰ বিপৰীতধৰ্মী প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে। এই সন্দৰ্ভত গৱেষকসকলৰ বিভিন্ন লেখনি প্ৰকাশ পাইছে। সেইবোৰ বিশ্লেষণ কৰিলে এটা কথা স্পষ্ট হৈ পৰে যে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঠনত পাঁচোটা উপাদানে প্ৰত্যক্ষ অথবা পৰোক্ষভাৱে সহায় কৰে। সেই পাঁচোটা হ'ল— শাৰীৰিক, মানসিক, বৌদ্ধিক, সামাজিক আৰু আধ্যাত্মিক। অৱশ্যে এই সকলোবোৰৰ ওপৰত বংশগতি আৰু পৰিবেশৰ প্ৰভাৱ লক্ষণীয়।

(ক) শাৰীৰিক দিশ ঃ এগৰাকী ব্যক্তি কিছুমান চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য লৈ জন্মগ্ৰহণ কৰে, যিবোৰে ভৱিষ্যতে তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব গঠনত সহায় কৰে। অৱশ্যে ইয়াত বংশগতিৰ উপাদানো জড়িত হৈ থাকে। মাতৃগৰ্ভত থাকোতেই শিশুৰ শাৰীৰিক চাল-চলন আৰম্ভ দৈহিক বিকাশ আৰম্ভ হয়। ভাৰতীয় পৰম্পৰা তথা ঐতিহ্য অনুসৰি সামাজিক বিধি-বিধান যিবোৰ দিয়া হৈছে তাৰ ভিতৰত অন্যতম এক প্ৰকাৰৰ বিধান হৈছে গৰ্ভৱতী নাৰীৰ বাবে পুষ্টিকৰ খাদ্য, সুস্থ-বাতাবৰণ, নৈতিক তথা দাৰ্শনিক মূল্যবোধ সম্পন্ন কাহিনী শুনা, সাকাৰাত্মক চিন্তাধাৰাৰে পৰিয়ালতে সকলো ধৰণৰ কথাৰে গঠনমূলক সমাধান কৰা আদি। এগৰাকী ব্যক্তিৰ অথবা এটি সন্তানৰ দৈহিক বিকাশৰ বাবে আটাইতকৈ প্ৰয়োজনীয় উপাদান হৈছে সুষম তথা পুষ্টিকৰ খাদ্য। এই প্ৰসংগত ভগৱদ্‌গীতাত সপ্তদশ অধ্যায়ত বৰ্ণনা কৰা হৈছে যে যিবিলাক আহাৰে আয়ুস, স্থায়িত্ব, বল, স্বাস্থ্য, সুখ আৰু প্ৰীতি বঢ়াই তোলে, যিবিলাক ৰসাল, স্নেহযুক্ত, পুষ্টিকৰ আৰু তৃপ্তিদায়ক, সেইবিলাক আহাৰেই সত্ত্বগুণীসকলৰ বাবে প্ৰিয়। যিবিলাক আহাৰ অতিকে তিতা বা টেঙা, নিমখীয়া, অত্যন্ত গৰম, অত্যন্ত উগ্ৰ, শুকান আৰু যিবিলাকে পোৰণিৰ সৃষ্টি কৰে, সেইবিলাকেই ৰজোগুণী ব্যক্তিৰ প্ৰিয়। এই আহাৰবিলাকে দুখ, শোক আৰু বেমাৰ আনি দিয়ে। খোৱাৰ সময়তকৈ তিনিঘণ্টাৰ আগতে ৰন্ধা, স্বাদহীন, দুৰ্গন্ধযুক্ত, আনে খাই এৰা আৰু অশুচি খাদ্যবিলাকেই তমোগুণী মানুহৰ প্ৰিয়। গতিকে সাত্ত্বিক আহাৰ ব্যক্তি এগৰাকীৰ সৎগুণ বিকশিত হোৱাত যথেষ্ট সহায়ক হয়। যিবিলাক ব্যক্তিয়ে ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰত পালন কৰি গাৰ্হস্থ ধৰ্মত প্ৰবেশ কৰে তেওঁলোকে অকণো দ্বিধা নোহোৱা সাত্ত্বিক আহাৰ গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। আনহাতে যিবোৰ সংস্কাৰ আছে, (উপনয়ন আদি) সেইবোৰ পালন কৰিলেও এগৰাকী ব্যক্তিৰ সুপ্ত বুদ্ধি-বৃত্তি উজ্জ্বল হৈ উঠে আৰু নিয়াৰিকৈ তেওঁৰ শিক্ষা জীৱন সমাপ্ত কৰিব পাৰে। ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব বিকাশত শিক্ষাই যে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে তাক ন দি ক'ব পাৰি।

(খ) **মানসিক দিশ ঃ** ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঠনত ব্যক্তিৰ মানসিক শক্তিয়ে বিশেষভাৱে সহায় কৰে। মন শৰীৰতকৈ উৰ্ধ্বত। মন হ'ল চিন্তাশক্তিৰ ভঁৰাল। বেয়া তথা নাকাৰাত্মক চিন্তাধাৰাই মনক দুৰ্বল কৰি তোলে। এনে চিন্তাধাৰা সম্পন্ন ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঠন প্রক্রিয়াও নাকাৰত্মকেই হ'ব। সাকাৰাত্মক চিন্তাধাৰাযুক্ত অথবা শক্তিশালী মনৰ অধিকাৰী ব্যক্তিসকল ক্রোধ, লোভ, মোহ, ঘৃণা, ক্ষতিকাৰক অনুভুতিৰ দ্বাৰা কেতিয়াও পৰিচালিত নহয়। তেওঁলোকৰ থাকে প্রচণ্ড আত্মবিশ্বাস, সাকাৰাত্মক চিন্তাধাৰা, কামকৰাৰ ইচ্ছা আদি গুণসমূহ। প্রৱল ইচ্ছা-শক্তি প্রয়োগ কৰি মনক সংযত কৰি ৰাখিব পাৰি। শৰীৰে যেনেদৰে পুষ্টিকৰ খাদ্য বিচাৰে, তেনেদৰে মনেও সুস্থ মানসিক খাদ্য গ্রহণ কৰিব পাৰিলেহে শক্তিশালী মনৰ অধিকাৰী হ'ব পাৰিব আৰু যিয়ে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঠনত সহায় কৰিব।

(গ) **বৌদ্ধিক দিশ ঃ** শাৰীৰিক আৰু মানসিক শক্তিতকৈ বৌদ্ধিক শক্তি সদায়েই উৰ্দ্ধত। এই বৌদ্ধিক শক্তি ব্যক্তিত্বৰ এক অন্যতম উপাদান। কেতিয়াবা কেতিয়াবা উপযুক্ত অনুশীলনৰ অভাৱত এই বৌদ্ধিক শক্তি অৱদমিত হৈ থাকে। ব্যক্তিৰ প্রতিভা বিকাশৰ ক্ষেত্রত সৃষ্টিশীলতা আৱশ্যকীয়। গভীৰ চিন্তাশক্তিৰ গৰাকীৰ সুপ্ত প্রতিভা সৃষ্টিশীলতাৰ জৰিয়তে পৰিস্ফুট হৈ পৰে। তাৰ বাবে প্রয়োজন উৎসাহ অনুপ্রেৰণাৰ। এই ক্ষেত্রত মনোযোগো প্রয়োজনীয়। এই ক্ষেত্রত বৌদ্ধিক দিশৰ কথাটো আহি পৰে। মানুহৰ ইন্দ্রিয় মন অশান্ত, অস্থিৰ। বৌদ্ধিক চিন্তাশক্তিৰে এই ইন্দ্রিয়, মনক সংযত কৰি ৰাখিব পাৰি। গতিকে জীৱনত কৃতকার্যতা লাভ কৰিবলৈ হ'লে ব্যক্তিত্ব বিকাশ হ'ব লাগিব, ব্যক্তিত্ব বিকাশৰ ক্ষেত্রত বৌদ্ধিক দিশৰ প্রভাৱ স্বীকাৰ কৰিব লাগিব। বৌদ্ধিক উত্তৰণৰ বাবে প্রচণ্ড ইচ্ছা-শক্তিৰ গৰাকী হ'ব লাগিব, যিটো বিষয় ইয়াৰ আগতে বর্ণনা কৰা হৈছে। ভুল-শুদ্ধ, ভাল-বেয়া আদিৰ পার্থক্য বৌদ্ধিক শক্তিৰ জৰিয়তেহে সহজে নির্ণয় কৰিব পাৰি। এবাৰ ভুল পথত আসক্ত হ'লে সহজে তাৰ পৰা আঁতৰি অহাটো কঠিন। বৌদ্ধিক শক্তিয়ে সদায় সুখ আহৰণৰ ক্ষেত্রত প্রয়োগ কৰিলেহে সমাজৰ মংগল হয়।

(ঘ) **সামাজিক মূল্যবোধ ঃ** এগৰাকী ব্যক্তিয়ে নিজ ব্যক্তিত্বক উন্নীতকৰণ কৰিবলৈ হ'লে তেওঁৰ সামাজিক-নৈতিক মূল্যবোধো যথেষ্ট জ্ঞান থাকিব লাগিব। তেওঁ নিজ জ্ঞানেৰে সমাজক প্রভাৱান্বিত কৰিব পাৰিব লাগিব। তৈত্তিৰীয় উপনিষদ, ঈশোপনিষদ, বৃহদাৰণ্যকোপনিষদ, ছান্দোগ্য উপনিষদ, কঠোপনিষদ, গীতা আদিত নৈতিক মূল্যবোধ সম্পন্ন উপদেশ বাণীসমূহ অতি তাৎপর্যপূর্ণভাৱে বর্ণনা কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে ঈশোপনিষদত আছে 'মা গৃধঃ কস্যস্বিৎ ধনম্' অর্থাৎ 'আনৰ ধন-সম্পত্তিলৈ কেতিয়াও লোভ নকৰিবা।' বৈৰাগ্যৰ সংজ্ঞা ইয়াত সুন্দৰকৈ প্রকাশিত হৈছে। পতঞ্জলি যোগ-দর্শনত অষ্টাংগযোগ বর্ণনা কৰোতে অহিংসা, সত্য অস্তেয়, অপৰিগ্রস্ত আদিৰো বর্ণনা কৰা হৈছে। গীতাৰ দ্বিতীয় অধ্যায়তো (৪৭) এনেকুৱা ধাৰণাৰ বর্ণনা দিয়া হৈছে। এনেধৰণৰ নৈতিক শিক্ষাৰ জৰিয়তে এগৰাকী ব্যক্তিয়ে মানসিক উত্তৰণৰ ফালে গতি কৰে আৰু সকলোধৰণৰ অশুভ শক্তিক জয় কৰিবলৈ সক্ষম হয়। এনেদৰেই এগৰাকী ব্যক্তিয়ে নিজৰ, লগতে সমাজৰো হিতসাধন কৰিবলৈ সমর্থ হয়। ব্যক্তিত্ব গঠন প্রক্রিয়াত এনেদৰে নৈতিক শিক্ষাই

প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰে।

(ঙ) **আধ্যাত্মিক দিশ ঃ** ব্যক্তিত্ব গঠনত আধ্যাত্মিক প্রভাৱ উল্লেখনীয়। ভোগ-বিলাসৰ সামগ্রীৰে উভৈনদী হৈ পৰা বর্তমান যুগৰ মানুহে পৃথিৱীত থাকি সাধ্যমানে ভোগ-বিলাসত মত্ত হৈ আধ্যাত্মিক দিশটোক আওকান কৰি চলা দেখা যায়। ভোগৰ সামগ্রী কেনেদৰে আয়ত্ব কৰিব পাৰি তাৰ চিন্তাতহে মগ্ন হৈ পৰে। পৰিৱেশ-পৰিস্থিতিৰ প্রতিও আওকণীয়া হৈ পৰে। লাহে লাহে সমাজত কু-কর্ম, বিশৃংখলতা আদি ভৰি পৰে। এইবোৰেই আকৌ সামাজিক উন্নতিৰ প্রতিবন্ধক স্বৰূপে হৈ পৰে। ভাৰতীয় ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰা অনুসৰি আধ্যাত্মিক চিন্তাধাৰাৰ অনুশীলনে এই সকলোবোৰ প্রতিবন্ধকতা আঁতৰ কৰিব পাৰে। গীতা হ'ল এখনি আধ্যাত্মিক চিন্তা-চর্চা সম্বলিত এখনি অমূল্য গ্রন্থ।

গীতাশাস্ত্রৰ মুখ্য চৰিত্র দুটা হ'ল গুৰু আৰু শিষ্য। এগৰাকী আধ্যাত্মিক গুৰু ভগৱান শ্রীকৃষ্ণই এগৰাকী উপযুক্ত শিষ্যক সকলোবোৰ শিক্ষা দিবলৈ সক্ষম হৈছে। যুদ্ধক্ষেত্রত আত্মীয়-স্বজনক দেখি দিশহাৰা অর্জুনক জ্ঞান-প্রদানেৰে স্থিৰ, সংযতেন্দ্রিয় কৰি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে, যাৰ ফলস্বৰূপে অর্জুনে কুৰুক্ষেত্র মহাসমৰত জয়ৰ মুকুট পিন্ধিবলৈ সক্ষম হৈছে।

৫.৭ ব্যক্তিত্ব বিকাশত গীতাৰ ভূমিকা

কুৰুক্ষেত্র যুদ্ধৰ আৰম্ভণিতে ভগৱান শ্রীকৃষ্ণই অর্জুনক দিয়া উপদেশসমূহ বিশ্লেষণ কৰিলে এটা কথা স্পষ্ট হৈ পৰে যে সেই যুদ্ধখন অকল ঐতিহাসিক যুদ্ধই নহয়, ই হ'ল সত্য আৰু অসত্যৰ মাজৰ মহাজাগতিক সংঘর্ষ। মানৰ জীৱনো এক যুদ্ধক্ষেত্র ঃ এই যুদ্ধ জন্ম আৰু মৃত্যুৰ মাজৰ যুদ্ধ, জ্ঞান আৰু অজ্ঞানতাৰ; পৰিৱর্তনশীলতা আৰু অপৰিৱর্তশীলতা, আত্মসংযম আৰু প্রলোভনৰ, আত্মা আৰু শৰীৰৰ যুদ্ধ। দৰাচলতে গীতাত বর্ণিত যুদ্ধখন অন্য একো নহয়, ই হ'ল 'মানৰ-মন', যি মন পৰস্পৰৰ মাজত হোৱা বিপৰীত-ধর্মী চিন্তাধাৰা অথবা বিৰুদ্ধ চিন্তাধাৰাৰ হেঁচাত অশান্ত, জর্জৰিত, বিক্ষোভিত হৈ পৰিছে। সংঘর্ষৰ স্থলীলৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা এই মনৰ কথা গীতাৰ প্রথম শ্লোকতে বর্ণনা কৰা হৈছে—

ধর্মক্ষেত্রে কুৰুক্ষেত্রে সমৱেতা যুযুৎসৱঃ।
মামকাঃ পাণ্ডৱাশ্চৈৱ কিমকুর্বত সঞ্জয়।।

'মন' ধর্মক্ষেত্র আৰু কুৰুক্ষেত্র উভয়তে বিৰাজমান। সত্যনিষ্ঠা চিন্তা আৰু কর্তব্যপৰায়ণতা হ'ল ধর্ম আৰু প্রতীকাত্মকভাৱে উপস্থাপন কৰা কৌৰৱ সকলেই হ'ল অসত্যৰ পথ। ইয়াত 'মন' নামৰ যুদ্ধক্ষেত্রখন এটা পক্ষত আছে 'মামকা' অর্থাৎ কৌৰৱসকল আৰু আনটো পক্ষত আছে পাণ্ডৱসকল।

ৰজোগুণৰ প্রভাৱতে যুদ্ধ আৰম্ভ হৈছে অর্থাৎ মন আৰু বুদ্ধিক প্রভাৱিত কৰিছে ৰজোগুণে। সেই ৰজোগুণৰ লগত তমোগুণৰ সন্নিৱিষ্ট হৈ সত্ত্বগুণক প্রভাৱিত কৰি মন, বুদ্ধি, ইন্দ্রিয়সমূহক নিজৰ বশীভূত কৰি ৰাখিবলৈ সমর্থ হৈছে। কিন্তু অর্জুনৰ একাগ্রতা, পৰাক্রম আদিৰ ফলত ভয়ংকৰ যুদ্ধ এখনতো পাণ্ডৱসকল জয়ী হ'ল। ইমান কম সময়ৰ ভিতৰতে অর্জুনৰ হতাশা

দূৰ হোৱালৈ লক্ষ্য কৰি এটা কথাই ক'ব পাৰি যে মানুহৰ সাকাৰাত্মক চিন্তাধাৰাই অসাধ্য সাধন কৰিব পাৰে।

প্ৰথম অধ্যায়ত অৰ্জুনক গুড়াকেশ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণক অচ্যুত বুলি বৰ্ণনা কৰিছে। অচ্যুত মানে হ'ল যি চঞ্চল নহয়, গুড়াকেশ মানে হ'ল যি নিদ্ৰাক জয় কৰিছে ইয়াত নিপুণ শিক্ষকৰ অধীনত এগৰাকী সাধকৰূপী শিষ্যই কমসময়তে প্ৰয়োজনীয় সকলো শিক্ষা আহৰণ কৰি সকলো বাধা হেলাৰঙে অতিক্ৰম কৰি হতাশা দূৰ কৰি যুদ্ধ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি যোৱাই নহয়, যুদ্ধত জয়ীও হৈছে।

দুৰ্বলতা ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঠনত এক হেঙাৰ স্বৰূপ। যি কোনো কাম কৰাৰ প্ৰচেষ্টাক ই তিল তিলকৈ ধ্বংস কৰি পেলাব খোজে। কুৰুক্ষেত্ৰ যুদ্ধতো অৰ্জুন দুৰ্বল হৈ পৰিছে, যুদ্ধক্ষেত্ৰ এৰি পলাব বিচাৰিছে। যিটো ক্ষত্ৰিয়জনোচিত ব্যৱহাৰ মুঠেই নহয়। নিজৰ আত্মীয়-স্বজন, শিক্ষা-গুৰু আদিৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কেৱল নিজৰ হেৰোৱা ৰাজ্য-ধন-সম্পত্তি উদ্ধাৰ কৰাৰ বাবেই যে কৰিবলগীয়া হৈছে, সেই কাৰ্য্যই অৰ্জুনক উভয় সংকটত পেলাইছে। অৰ্জুনে ভাবিছিল এই সভ্য মানৱজাতিৰ কাম নহয়, ই ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ বিৰুদ্ধে গৈছে। সেয়েহে অৰ্জুন বিষাদত বুৰ গৈছে। কিন্তু বিষাদৰ পৰা মুক্ত হ'ব পৰাটোৱেই কৃষ্ণ-অৰ্জুন উভয়ৰে বাবে এক ডাঙৰ কৃতিত্ব। কৃষ্ণৰ উপদেশ সমগ্ৰ মানৱজাতিৰ বাবে এক অমূল্য সম্পদ।

ব্যক্তিত্ব গঠনত যিবোৰ কাৰকে বিৰূপ প্ৰভাৱ পেলায়, সেইবোৰ আঁতৰ কৰাৰ বাবে 'যোগ' অথবা অন্যান্য বৈজ্ঞানিক পদ্ধতি অৱলম্বন কৰা হয় যদিও অৰ্জুনৰ ক্ষেত্ৰত কিন্তু এনেকুৱা পদ্ধতি অৱলম্বন কৰা হোৱা নাই। অৰ্জুনৰ প্ৰিয় সখা, ৰথৰ সাৰথি, উপযুক্ত পৰামৰ্শদাতা, যোগেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনক উপদেশ প্ৰদান কৰিছে যে অৰ্জুনে নিজৰ কৰ্তব্য পাহৰিছে, নিজকে পাহৰিছে আৰু মিছা মায়াত বন্দী হৈ পৰিছে। ইয়াৰ মাজৰ পৰা তেওঁক প্ৰকৃত কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ আগু�ৱাই আনিব শ্ৰীকৃষ্ণই অহৰহ প্ৰচেষ্টা চলাইছে।

বিমূঢ় অৰ্জুনে দ্বিতীয় অধ্যায়ত শ্ৰীকৃষ্ণৰ শৰণাপন্ন হৈছে। নিপুণ শিক্ষক শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনক ব্ৰহ্মজ্ঞানৰ জৰিয়তে প্ৰকৃত পথলৈ আনিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছে। গীতাত লক্ষ্যপথ পাবলৈ, জ্ঞানমাৰ্গ, ভক্তিমাৰ্গ আৰু কৰ্মমাৰ্গৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। দ্বিতীয় অধ্যায়ত ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই আত্মাৰ অমৰত্বৰ বৰ্ণনাৰে অৰ্জুনক অনুপ্ৰাণিত কৰিছে। জন্ম আৰু মৃত্যু এটা মুদ্ৰাৰে ইপিঠি আৰু সিপিঠি। নিজৰ কৰ্তব্য পালনৰ ক্ষেত্ৰত সততে দেখা দিয়া আৰু থিতাতে আঁতৰি যোৱা সুখ আৰু দুখৰ অস্থায়ী অনুভূতিবিলাকক সহ্য কৰি সহজভাৱে ল'বলৈ শিকা দৰকাৰ (১৪)। মানুহৰ ভৌতিক দেহ ক্ষয়শীল, কেৱল আত্মা অবিনাশী (১৮)। আত্মাৰ জন্ম-মৃত্যু নাই। জীৱাত্মাই কেতিয়াবা নিজৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ পাহৰি যায়, যেনেদৰে অৰ্জুনে নিজৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ পাহৰি গৈছিল (২০)। ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই কৈছে যে — প্ৰত্যেক বস্তুৰে একোটা উচিত ব্যৱহাৰ আছে। সম্পূৰ্ণ জ্ঞানী ব্যক্তিয়ে সেই বস্তুৰ উচিত ব্যৱহাৰ ক'ত কেনেদৰে কৰিব লাগে জানে। তাৰ বাবে কেতিয়াবা হিংসাৰো প্ৰয়োজন হয়। কিন্তু হিংসাৰ প্ৰয়োগ ক'ত কেনেকৈ কৰিব লাগে সেই কথা জ্ঞানীজনেহে নিৰ্ণয় কৰিব পাৰে (২১)। 'জাতস্য হি ধ্ৰুৱো মৃত্যু'— এই শ্লোকাংশত মানৱ জীৱনৰ বাবে পৰম

সত্য। কোনেও মৃত্যুক বাধা দিব নোৱাৰে। স্বধর্ম (৩১-৩২) ক শ্রীকৃষ্ণই সোঁৱৰাই দিছে। প্রত্যেক ব্যক্তি নিজৰ ধর্মৰ প্রতি দায়িত্বশীল হোৱা উচিত। এই ধর্মই ব্যক্তিক পুৰুষার্থ প্রাপ্তিত সহায়ক হয়। স্বধর্ম মানুহৰ আধ্যাত্মিক উপলব্ধিৰ সোপান বুলি কোৱা হয়। গতিকে ফললৈ আশা নকৰি নিজৰ কর্ম কৰি যাব লাগে (৪৭)। যোগত থাকি অর্থাৎ ইন্দ্রিয়সমূহ সংযত কৰি কর্ম কৰি যাব লাগে (৪৮)। মানসিক বিভ্রান্তি আঁতৰ কৰিবৰ কাৰণে মানুহ স্থিতপ্রজ্ঞ হ'ব লাগে। গীতাৰ দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ ৫৫ নং শ্লোকৰ পৰা ৬৮ নং শ্লোকলৈ শ্রীকৃষ্ণই স্থিতপ্রজ্ঞ কেনেদৰে হ'ব পাৰি তাৰ বর্ণনা দিছে। এই উপদেশসমূহ অকল অর্জুনৰ বাবেই নহয়, বর্তমান সময়তো বিমূঢ়, বিভ্রান্ত ব্যক্তিৰ মানসিক উত্তৰণৰ বাবে সমানেই প্রযোজ্য। চতুর্থ অধ্যায়ত জ্ঞানাগ্নিয়ে কর্মফল পুৰি চাৰখাৰ কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে (৪.৩৭)। ৫.১৬ত জ্ঞানে উদিত সূর্য্যৰ দৰে সকলোকে প্রকাশিত কৰাৰ কথা আছে।

অত্যধিক ভোজনকাৰী, নিতান্ত অনাহাৰী, অধিক নিদ্রপাৰায়ণ অথবা উজাগৰে থকা মানুহ যোগী হোৱাৰ সম্ভাৱনা নাই (৬.১৬) অর্থাৎ সকলো বিষয়তে অত্যাধিক আসক্ত হোৱাতো ব্যক্তিত্ব গঠনৰ বাধা স্বৰূপ। গীতাত অনাসক্ত কর্মৰ কথা কোৱা হৈছে। সকলো মানুহে কর্ম কৰিবই লাগিব, যেতিয়ালৈকে জীয়াই থাকে। শোৱা-খোৱাও কর্ম। ৩ য় অধ্যায়ত (৮-৯) কোৱা হৈছে — কর্তব্য হিচাপে যি কাম নির্ধাৰিত কৰা হৈছে তাকে কৰি যাব লাগে আৰু পৰম ব্রহ্মৰ সন্তোষৰ বাবে কাম কৰি যাব লাগে। গীতাৰ এই বাণীয়ে মানৱজাতিৰ নিজৰ স্বধর্মৰ প্রতি দায়বদ্ধতাকে সূচায়। ব্রহ্ম সর্বত্র বিৰাজমান। গীতাৰ মতে ফলৰ প্রতি আসক্তি নকৰাকৈ জনসাধাৰণক শুদ্ধ আচৰণৰ আর্হি দেখুৱাব জনাজনহে জ্ঞানীলোক (৩.২৫)। সকলো কর্ম ভগৱান শ্রীকৃষ্ণৰ ওপৰত অর্পণ কৰি, আধ্যাত্মিক জ্ঞান চিত্তত ধাৰণ কৰি, লাভৰ প্রতি আকাংক্ষা নকৰি, কোনো বস্তুৰ প্রতি গৰাকী ভাৱ পোষণ নকৰি, এলাহ ত্যাগ কৰি স্বধর্ম অর্থাৎ যুদ্ধত প্রবৃত্ত হ'বলৈ শ্রীকৃষ্ণই অর্জুনক উপদেশ দিছে। আনৰ বাবে নির্দিষ্ট কৰা কাম কৰাতকৈ নিজৰ বাবে নির্দিষ্ট কৰাহে শ্রেয় (৩.৩৫)।

সমগ্র গীতাখন মানৱ জাতিৰ বাবে এক অমূল্য সম্পদ। যিকোনো সমস্যাৰে এক সন্তোষজনক সমাধান দিয়া আছে গীতাত। মাত্র সম্যকভাৱে অধ্যয়ন কৰিব জানিলেই হ'ল। কিছুসংখ্যক ব্যক্তিয়ে গীতাখনক যুদ্ধত দুজন বন্ধুৰ মাজত হোৱা কথোপকথন বুলি ভাবে যদিও চৰম নীতিজ্ঞান সম্বলিত গ্রন্থ হ'ল এই গীতা। ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব গঠনৰ বাবে মনোবৈজ্ঞানিকসকলে দিয়া ব্যাখ্যাই হওক অথবা গৱেষকসকলে দিয়া ব্যাখ্যাই হওক, সেই সকলোবোৰ এই গ্রন্থত প্রত্যক্ষ অথবা পৰোক্ষভাৱে উপলব্ধ। উপযুক্ত নিপুণ গুৰু, দৃঢ় মনোবল থকা শিষ্য, যথার্থ জ্ঞান, স্বধর্ম আৰু মানসিক ভাৰসাম্যতা, অনাসক্তভাৱে কৰা কর্ম বা নিষ্কাম কর্ম, কর্মযজ্ঞ, ধ্যানযোগ। আদিৰ বর্ণনাৰ মাজেৰে অর্জুনৰ বিজয় দেখুওৱা হৈছে। প্রথম অধ্যায়ত অর্জুনক হতাশাগ্রস্ত, বিষাদগ্রস্ত, বিমূঢ়চিত্ত, অসংযতিচিত্ত ব্যক্তি হিচাবে বর্ণিত হৈছে। কিন্তু শ্রীকৃষ্ণৰ চৰম নীতিজ্ঞানসম্বলিত বাণীয়ে সেই সকলোবোৰ দূৰীভূত কৰি এগৰাকী সফল ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰী কৰি তুলিব পাৰিছে, যিগৰাকীয়ে যুদ্ধত জয়ৰ মুকুট পিন্ধিবলৈ পাৰিছে। ধর্মৰহে জয়, অধর্মৰ যে

পৰাজয় নিশ্চিত সেই কথা অর্জুনে বুজিব পাৰিছে।

গীতাশাস্ত্রমতে যি ব্যক্তিয়ে কম পৰিমাণৰ আহাৰ গ্রহণ কৰে, আলস্য আৰু নিদ্রাৰ পৰা মুক্ত হৈ থাকিব পাৰে, যিজনে নিজৰ শৰীৰ, মন, কথনভংগীৰ ওপৰত নিয়ন্ত্রণ ৰাখিব পাৰে, যিজনে যোগ প্রাণায়মৰ চর্চা কৰে, কামনা-বাসনা, ক্রোধ ত্যাগ কৰিবলৈ সক্ষম হয়, তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব সম্পূর্ণ বিকাশ হয় আৰু তেওঁৰেই ব্রহ্মৰ লগত এক হোৱাৰ যোগ্য হৈ উঠে।

বর্তমান সময়ত প্রত্যেকেই ব্যক্তিত্ব শব্দটোৰ বিষয়ে জানিব বিচাৰে। ব্যক্তিত্ব কেনেদৰে গঠন হয়, কেনেদৰে বিকাশ হয় তাকো জানিব বিচাৰে। গীতাত এনেধৰণৰ বিষয় সম্পূর্ণৰূপে প্রতিফলিত হৈছে। মাত্র সম্যকভাৱে অধ্যয়ন কৰি তাৰ সাৰভাগ নিজ জীৱনত প্রয়োগ কৰি চাব জানিলেই হয়। গীতাৰ অষ্টাদশ অধ্যায়ত আছে—

যত্র যোগেশ্বৰঃ কৃষ্ণো যত্র পার্থো ধনুর্ধৰঃ ।
তত্র শ্রীৰিজয়ো ভূতিধ্রুৱা নীতির্মতির্মম।। (৭৮)

য'ত যোগেশ্বৰ কৃষ্ণ আৰু য'তেই ধনুর্ধৰ পার্থ আছে, তাতেই শ্রী, বিজয়, অসাধাৰণ শক্তি আৰু স্থিৰ নীতিও আছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ গীতাৰ সম্পূর্ণ নামটো কি?

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ গীতাত কেইটা অধ্যায় আছে?

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ খালী ঠাই পূৰণ কৰক—

(ক) গীতাক ..... ৰ অংশ বুলি কোৱা হয়।

(খ) গীতাত ..... টা শ্লোক আছে।

প্রশ্ন নং ৪ ঃ উডৱর্থৰ মতে ব্যক্তিত্বৰ সংজ্ঞা দিয়ক।

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ ব্যক্তি শব্দটো কি ধাতুৰ পৰা গঠন হৈছে?

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা দিশকেইটাৰ নাম লিখক।

.....

প্রশ্ন নং ৭ ঃ গুড়াকেশ আৰু অচ্যুত শব্দৰ অর্থ লিখক।

.....

প্রশ্ন নং ৮ ঃ গীতাৰ প্রথম শ্লোকটো লিখক।

.....

প্রশ্ন নং ৯ ঃ মামকা ঃ শব্দটোৱে কাক বুজাইছে?

.....

৫.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টোত আমি নিম্নলিখিত বিষয়সমূহ আলোচনা কৰিলো ঃ

- শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতাৰ চমু পৰিচয় জানিব পাৰিলে।
- ব্যক্তিত্বৰ ধাৰণা আৰু সংজ্ঞাৰ বিষয়ে অৱগত হ'ল
- ব্যক্তিৰ শব্দৰ তাৎপর্য জানিব পাৰিলে।
- ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা দিশসমূহ জানিলে।
- ব্যক্তিত্ব বিকাশত গীতাৰ ভূমিকা সম্পর্কে অৱগত হ'ল।

৫.৯ অধিক জানিবলৈ

১) স্বামী প্রভুপাদ, (২০০৯); *শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতা যথাযথ* ঃ লছ এঞ্জেল্‌ছ, লণ্ডন, ভক্তিবেদান্ত বুক ট্রাষ্ট।

২) মজুমদাৰ, সুবোধ চন্দ্র, (১৯৭৩); *শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতা*, কলকাতা ঃ দেৱ সাহিত্য কুটীৰ।

৩) শর্মা, ড° মুকুন্দ, (২০১১); *শিক্ষা মনোবিজ্ঞান*, গুৱাহাটীঃ অসম বুক ডিপো।

৫.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ শ্রীমদ্ভগৱদ্‌গীতোপনিষদ।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৮ টা।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) মহাভাৰত।

(খ) ৭০০

(গ) ভীষ্ম

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ব্যক্তিত্ব হ'ল ব্যক্তিৰ আচৰণৰ সামগ্রিক প্রকৃতি।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ 'অঞ্জ্'।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ শাৰীৰিক, মানসিক, বৌদ্ধিক, সামাজিক মূল্যবোধ আৰু আধ্যাত্মিক দিশ

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ গুড়াকেশ মানে— 'যি নিদ্রাক জয় কৰিছে' আৰু অচ্যুত মানে 'যি চঞ্চল নহয়।'

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ধর্মক্ষেত্রে কুৰুক্ষেত্রে সমবেতা যুযুৎসৱঃ।
মামকা ঃ পাণ্ডৱাশ্চৈ চ কিমকুর্ৱত সঞ্জয়।।

৯ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কৌৱৱসকল।

৫.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্ম প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ ব্যক্তিত্ব শব্দৰ অর্থ লিখক।

প্রশ্ন ২ ঃ 'বিকসনম্' পদৰ ব্যুৎপত্তি নির্ণয় কৰক।

(খ) চমু প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ ব্যক্তিত্ব বিকাশত সহায় কৰা যিকোনো এটা দিশৰ বর্ণনা দিয়ক।

প্রশ্ন ২ ঃ গীতাৰ চমু পৰিচয় লিখক।

(গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ ব্যক্তিত্ব বিকাশত গীতাৰ ভূমিকা বর্ণনা কৰক।

*** ***** ***